

שערוריה בניין הכנסת

לאחרונה בערי ישראל, דוגמת הבתים האחרונים והצבעוניים, בצפון תל-אביב. פעולותיהם של השמש, הגשם, הרוח והלחות נבדקו מחדש ונוצלו בצורה מדעית מודייקת בתורת הארכיטקטורה המודרנית.

מול הגישה הזאת, ניצבה הגישה השמרנית הגיאוקלאסיציסטית. נציגיה ראו בצורות שנתקשו במשך מאות שנים מוסת שאין לסטות ממנו אלא בפרטים. האדריכלים הגיאוקלאסיציסטים, רובם בני הדור הישן, התבוננו בכוח על מבני הבטון-המוזיק, הזכוכית והמתכת של יריביהם, הוסיפו למלא את רחובות הערים במכנים סימטריים בעלי צמודים מפוארים וכרכובים מצויצים.

מאחר שהאדריכלות היא האמנות היציבה ביותר והבולטת ביותר לעין מכל האמנויות, ייחסו לה חשיבות מרובה גם ממשלות ומשטרים. אופייני הדבר, כי משטרים רודניים בחרו תמיד בסגנון הגיאוקלאסיציסטי בצורתו הקיצונית ביותר. הם רצו כי בנייניהם ישרו על כל רואיהם רוח של שררה מאיימת, של עוצמת השלטון שאין חוק ממנו. הם רצו כי המתבונן אל כתימשרדהם יחוש וידע את אפסותו הגמורה לעומת נצחיותו המושלמת של הרוזן וזרועות ממשלו.

כך בנו בשעתו פרעוני מצרים את הפירמידות שלהם. כך נתנו ביטוי לעצמתם קיסרי רומא, שליטי ביזאנטיום, מלכי צרפת והצארים הרוסיים.

בגרמניה הנאצית ובאיטליה הפאשיסטית הוקמו בנייני הציבור באותה רוח, שהיתה אופיינית לא פחות גם למבני-הענק אשר הוקמו בברית-המועצות בימי שלטונו של סטאלין. אופיינית העובדה, כי הרוחות החודשות שהחלו לנשב מעבר למסך הברזל עוררו כמעט בשורה הראשונה ביקורת חריפה וגם לגלגית על סגנון הבנייה הגיאוקלאסיציסטי.

בברלין של היום יכול המבקר לראות את בנייני-המפלגת של המיניסטריונים הנאציים ושל שירות-סטאלין, בצד מיבנים חדשים ונהדרים שהם מפארי-היצירה של הבנייה החדשה.

★ ★ ★

זוועה בבית "הכימה"

בנייה של ארץ-ישראל החדשה היה כרוך מן הרגע הראשון בלבטים קשים. בבתים הישנים ביותר, ברחובותיה העתיקים של תל-אביב או במושבות הבארון, ניתן לראות את פרייה המודקן של הקלאסיקה: בתים מקושטים, בעלי כרכובים, גווטרות מעוגלות ועמודים בסגנון יחניכביכול.

האדריכלים הראשונים, שהחלו להתלבט ברצינות בענייה, לא תמיד הצליחו גם להגיע לפתרון. לעומת בניין הטכניון בחיפה, בו ניסה האדריכל אלכסנדר ברוחלד להגיע לסגנון מזרחי תוך ניצול התומר הטבעי, האבן, הרי הצלחה פחותה בהרבה ניכרת בבניין הגימנסיה הרוצליה בתל-אביב. בנייני האוניברסיטה העברית של ארץ מגולסון על הרי-הצופים, זכו לתוכנית יעילה ועם זאת רבת-השראה, בעוד שבית הבימה, לו ניסה האדריכל לשחת צורה מונומנטלית על-ידי חזית עמודי-ענק שאינם תכליתיים ואינם נושאים על גבם שום משא של ממש, הוא כשלון אדריכלי בולט התקוע כעצם עקומה בגרונו של אחד מחלקי העיר היפים ביותר.

הקמת המדינה נתנה דחיפה עצומה לאדריכלות, ואתה גם לחיכות המסורת. התעוררו צרכים חדשים, גדולים בהיקפם מכל מה שהיה ידוע קודם לכן, לבנייני-ציבור גדולים, יעילים לשירות מטרותיהם ובלתי-בזבזניים. האדריכלות, בעיקבות מעסיקה, התגודדה מצד אל צד: לא פעם נבנו בניינים, בהם הושם הדגש על שפע שיש ופאר מיותר ויקר, בעוד שפה ושם קמו גם בניינים הראויים למטרתם ולשמם.

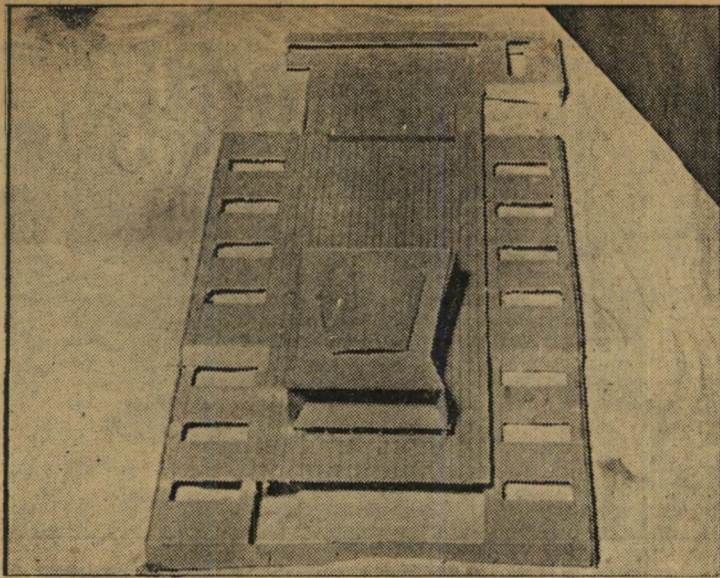
לשיא ההזדמנויות הגיעה האדריכלות הישראלית עם ההכרזה על התחרות לבניין הכנסת, בניין שממדיו גדולים מכל שנעשה עד-כה בישראל, ושחפקיו הציבורי הייצוגי עשוי לגרות את דמיונו של כל אמן יוצר.

אולם תוצאותיה של התחרות זאת גרמו לחוגי האדריכלות בארץ אכזבה מרה וקשה. כי הצד האמנותי הפגום של התוכנית שזכתה בפרס הראשון היה רק צד אחד של המטבע.

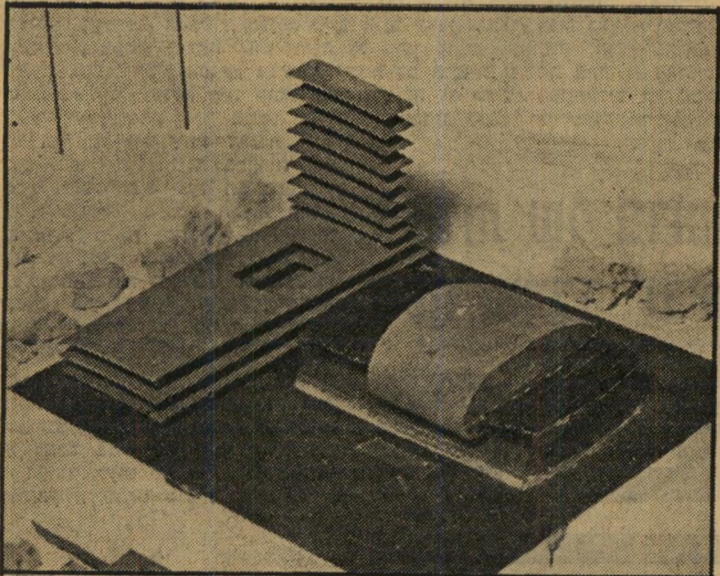
★ ★ ★

כלדי הפרסטיטוציה

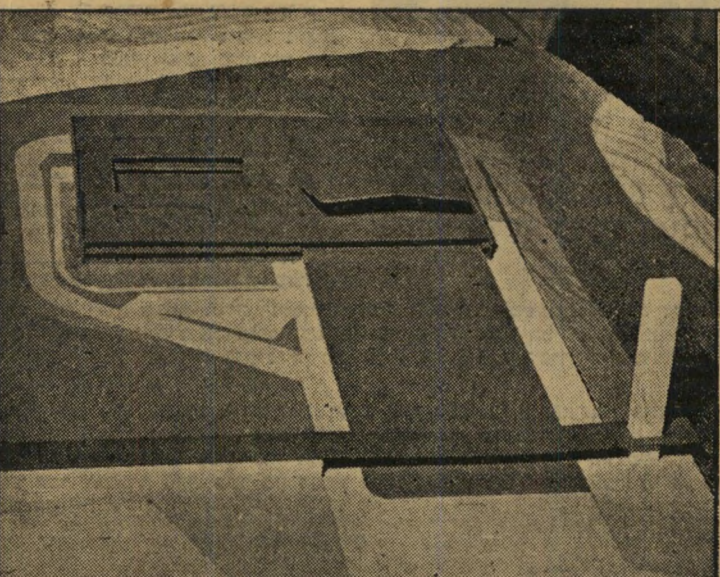
משורר אברהם שלונסקי הגדיר פעם את כל שיטת הפרסים הנהוגה בישראל בשם "פרסטיטוציה", ברמז על הדמיון העגום שבין שיטת חלוקת הפרסים בישראל לבין הבעייה העתיקה ביותר בעולם. חריף לא פחות היה הסופר שמואל יוסף עגנון, אשר אמר פעם בצנינות מרייה: "עוד מעט יתחילו לחלק בישראל פרסים לפי ספר הטלפונים!" הוא לא צדק, כמוכן, הפרסים בישראל לא חולקו מעולם בהתאם למקריית האלפביתית

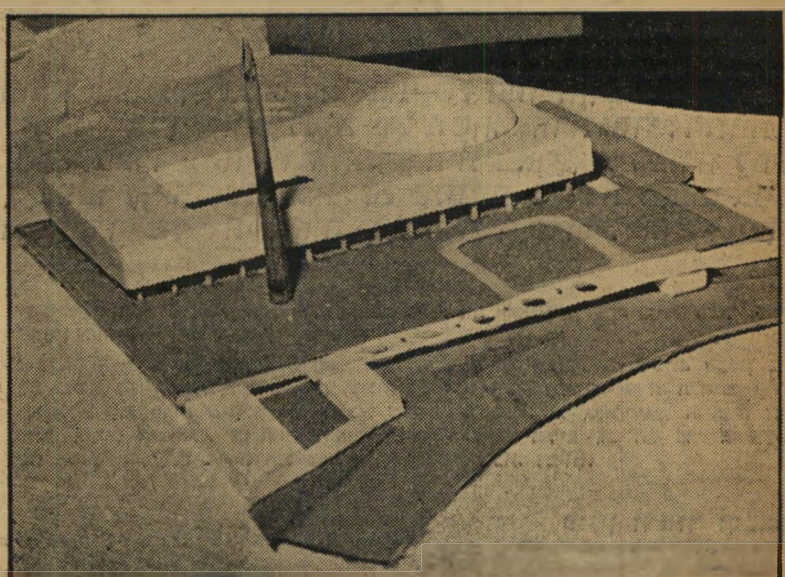
2 מבין האדריכלים רובין ופרידמן מירושלים זכו עבוד תוכנית זו בקניה שלישית. התוכנית מצולמת מאחור, מצד הכביש המוליך אל קרית הממשלה. הפתרון בתוכנית מדגיש את אולם הכנסת בצורת אולם קולנוע הבולט מעל רחבת הכניסה. המשרדים בנויים סביב חצרות פנימיות קטנות משני צידי, המשרדים מסודרים בגושים קטנים ומפוזרים, מקנים לבנין צורה בלתי מסודרת.

3 בית המעלות. בנין בן עשר קומות מוצע בתוכנית בה מופרדים המשרדים מן האולם, הנמצא בגוש נפרד לגמרי שצורתו דומה לסופג'דיו הפוך. הבנין המפוצל דומה יותר למרכז מסחרי אזרחי מאשר למיבנה מייצג כי בניין הכנסת. הגובה העצום של בנין המשרדים, מקשה ללא צורך על העיבוד בבית ואף איננו מתאים לנוף הירושלמי ולצורת פני השטח בקרייה.

4 פרס שלישי. האדריכלים לוטן, מור ותורן מתל-אביב זכו בפרס השלישי רביעי עבוד תוכנית זו. שהיא פשוטה ביותר אך יחד עם זאת לא הצליחה לתת ביטוי מתאים ליעוד הבניין, קבעה וועדת השופטים בהערכתה לתוכנית. גם בתוכנית זו, כבתוכנית מספר 1 בעמוד זה, מסודרים נושי בניי המשרדים השונים סביב חצר, ואולם הכנסת מתנשא מעל לבנין כולו.

1 בית הכיפה. תוכנית זו, אחת מ-35 התוכניות שהוגשו לתחרות וששמנה מהן, בין המעניינות ביותר, מתפרסמות בעמודים אלה בסדר מקרי, מציעה פתרון אופייני למספר רב של תוכניות: המשרדים, השרותים, אולמות המשנה, מסודרים מסביב לחצר פנימית והאולם המרכזי, אולם הכנסת, בנוי בהמשך המיבנה. תקרת אולם מליאת הכנסת, בתוכנית זו, מכוסה בכיפה גדולה ומקומרת, חבולטת כלפי חוץ.